

Композиція написана спеціально для міського конкурсу молодих виконавців на народних інструментах, у якому учасники другого туру мали виконати твір у супроводі оркестру народних інструментів Дитячої музичної школи № 9 імені В. І. Сокальського. Варто зазначити, що композитором було створено партитуру для домри та фортепіано, автором народно-оркестрової версії є О. Безгодков, який на той час очолював оркестр народних інструментів.

В основі «Концертино» закладено дві різнохарактерні українські народні пісні («На вулиці скрипка грає» та «Не щебечи соловейко»). Специфіка оркестровки полягає в особливостях використання оркестрової фактури, теситури оркестрової партії відносно солюючої, її тембрового забарвлення. У вступі та оркестрових програвшах О. Безгодков застосовує дуже щільну фактуру, натомість в епізодах із солістом вона постає доволі прозорою та не перевищує нюансу *mezzo piano*. Також автор народно-оркестрової версії чергує прийоми звуковидобування в домровій групі та партії соліста (тремоло, удар) з метою виокремлення солюючого голосу із загального оркестрового звучання, що зумовлено виконавським рівнем музикантів, для яких створювався цей твір. «Концертино» для домри з оркестром Ю. Яковенка є унікальним прикладом у творчості українських композиторів для оркестру народних інструментів, який ще не було розглянуто в музикознавстві.

Отже, розглянувши три приклади народно-оркестрових адаптацій творів, створених для солюючого інструмента у супроводі фортепіано з репертуару оркестрів народних інструментів Харкова, варто зазначити, що особливою рисою тут постає увага авторів оркестрових версій на інструментальних складах та сферах функціонування колективів (студентські, аматорські, дитячі). Особливості оркестрового мислення митців також розкриваються в співвідношенні солюючої партії та темброво-однорідними з нею оркестровими групами. Таким чином, питання визначення специфіки темброво-фактурних перевтілень при адаптації творів з різних інструментальних складів, зокрема для солюючого інструмента в супроводі фортепіано, є багатогранним та потребує подальшого вивчення із залученням до музикознавчого аналізу більшого числа партитур з репертуару народно-оркестрових колективів Харкова.

Н. Мельник, О. Савицька

РЕПЕРТУАРНА ПОЛІТИКА АНСАМБЛЮ «ЦИМБАНДО»: ВІД СТВОРЕННЯ ДО ЛЮТОГО 2022 РОКУ

N. Melnik, O. Savytska

REPERTORY POLICY OF THE ENSEMBLE “CIMBANDO” FROM ITS CREATION UNTIL FEBRUARY 2022

Творчі музичні колективи в чомусь схожі і чимось відрізняються один від одного. Інструментальне тріо «ЦимБанДо» має свій стиль, своє обличчя, своє неповторне звучання, свою специфіку завдяки унікальності свого репертуару. Кожен твір адаптується під інструментарій колективу й аранжується самими учасниками тріо. У 2006 р. ансамбль був створений як квартет (цимбали, бандура, домра і кобза контрабас), а з 2015 р. — тріо (цимбали, бандура, кобза контрабас), учасниками якого стали викладачі кафедри народних інструментів.

Перший виступ ансамблю був присвячений 250-річчю з дня народження В. А. Моцарта, тому, щоб зберегти естетику гри на народних інструментах (серед виконавців оригінальної музики Моцарта), учасниками квартету було вирішено поєднати I частину Сонати ля мажор і Концертне рондо В. Новікова «Вибач мене, Моцарте» (побудоване на матеріалі III частини сонати). Цей твір (в обробці учасниць колективу) отримав назву «Вибач нас, Моцарте» і визначив подальший напрям вибору репертуару. Квартет «ЦимБанДо» став працювати в жанрі «музичний гумор»: з театральними обіграваннями та зі словесними діалогами. Наступною була зроблена Фантазія на «комахові» теми, яка була написана за мотивами «Польоту джмеля» і поєднувала в собі твори трьох різних авторів, імітацію дзижчання комах і навіть танець іграшкової бджілки під час фіналу. До цього першого періоду творчості належить і твір В. Ільїна «Молода я, молода», у якому присутні словесні діалоги між учасницями та з'являється тарілка як нова тембральна й образна краса звучання, потім Фантазія на музику В. Городовської «Калінка» з імітуванням гри на гуслах, «Свято на Молдаванці» В. Власова із зображенням волини, Танець «Яблучко» за музикою з балету «Червоний мак» Р. Глієра з виходом і грою по одній учасниці, роздачею яблук глядачам у залі й засинанням цимбалістки в середині твору, пробудження якої переносить глядача в яблуневі сади Закарпаття, «Кубанська-залихваська» Є. Дербенка зі співом, Фуга на теми дзвінка телефону “Nokia” зі дзвінками із залу, Вальс Тьєрсена з «ляльковим» завмиранням і відмиранням. Творів з назвою «Веселі ложки» було в репертуарі два — у квартеті на музику О. Зацепіна з к/ф «Операція «И» та ін.» і в тріо на тему української народної пісні «На вулиці музиченько грає» в обр. О. Чуєва — у якому учасники ансамблю грають на своїх інструментах різними за розмірами ложками, яким, навіть, дали назви як в сімействах інструментів: пікколо, прима, альт, тенор, бас і контрабас. Також було дві «Зимові магії». Перша — для тріо й сопілки — на музику А. Вівальді, В. Дмитренка і М. Леонтовича. Друга для тріо — з музикою О. Скрипки, В. Дмитренка і М. Леонтовича. Ще двічі була використана тема Е. Гріга із сюїти «Пер Гюнт» «Ранок» у поєднанні з українською народною піснею «Ой під вишнею», яка в аранжуванні «ЦимБанДо» має назву «Ранок у вишневому садку». Перший варіант був написаний для сопілки й тріо, а в другому — контрабас був замінений балалайкою, учасники співають і у фіналі звучить запальне «Кантрі» А. Гуревича.

Наступний етап творчості визначився поєднанням музики і поезії — це музично-літературні композиції. Першою такою композицією став твір В. Дмитренка «Імпровізація і танець», у якому на фоні каденції цимбалів декламувався вірш Л. Костенко «Вечірнє сонце» у виконанні Надії Мельник. Цей твір «живе» в колективі всі 18 років, змінилась трохи редакція музики і вірш був замінений на «Люди, будьте взаємно красивими», але популярність серед глядачів є незмінною. Потім з'явилась Басня «Квартет», слова до якої з відомої басні І. Крилова переробила на історію «ЦимБанДо» Олександра Савицька, на музику з трьох музичних творів В. А. Моцарта, Дж. Фінна, В. Дмитренка й драматичний твір А. Белошицького «Місячна ніч» з щемливим і проникливим віршем про маму. Декламацію віршів використовували і в інших творах, таких як «Повертались козаченьки із війни» на музику Л. Горенка тощо. На 10-річчя ансамблю була створена II частина Басні «Залишились у трьох» також за мотивами І. Крилова про те, як квартет перетворився на тріо.

Всі учасники колективу мають вищу освіту і, мабуть, саме цей факт з рівномірною періодичністю повертає до залучання в концертну програму творів класичних академічних композиторів, але з дотриманням деталей, які вже стали притаманні «стилю “ЦимБандо”». Передусім це три обробки творів на теми Моцарта («Вибач нас, Моцарте», «Дивовижний Моцарт» і «Вибач, Моцарте»), Фантазія на теми опери Ш. Гуно «Фауст» П. Сарасате, «Замальовки на теми Чайковського» О. Плотова зі співом «Червоної рути» у фіналі й перевертанням бандури, імітуючи гру на гітарі, «Ніч на Харків-горі» за мотивами М. Мусоргського і В. Дмитренка, Фантазія «Пір'яссімо», яка увібрала в себе найвідоміші твори, пов'язані з образом птахів, написана за музикою К. Сен-Санса «Лебідь», Г. Дініку «Жайворонок», Л. Дакена «Зозуля», О. Аляб'єва «Соловей», Півниковою полькою, фугою «Чижик-пижик» та «Два веселих гуси», з використанням жалейки, імітацією рухів пташиних крил та ніжним польотом пір'я наприкінці твору. До зимового сезону 2012–2013 рр. виконувався твір «Слобожанська-прохолодна» на «зимові» твори композиторів В. Дмитренка, В. Городовської та М. Леонтовича. У 2013 р. в репертуарі квартету «ЦимБандо» з'явився твір неперевершеної краси й підвищеної складності, який мав назву «Пляска фурій» за музикою опери К. Глюка «Орфей і Евредика». Лінію «театралізації» продовжує Фантазія на вітамінні теми за мотивами балету К. Хачатуряна «Чиполіно», у якій учасники квартету мінялись місцями й грали на чужих інструментах.

Окрім основних інструментів — цимбалів, бандури, домри і контрабаса — іноді залучаються й інші інструменти, якими володіють учасники ансамблю, як вже було зазначено раніше. Так, для сопілки (якою майстерно володів Петро Юха) було аранжовано «Дойну» О. Назаренка і виконано на ювілеї автора (разом з «Жайворонком» в обробці ювіляра). На 10-річчя ансамблю був виконаний твір «Драйв-коло» (В. Дмитренко, Г. Дініку) із солюючою партією сопілки, а також твір надзвичайної краси Й. Брамса — III частина 3-ї симфонії. З появою Костянтина Хітушка в тріо звучала та балалайка — «Дощик» І. Гайденка (окрім балалайки ще задіяні парасолька, окуляри і віяло), «Маска, я тебе знаю» Р. Паулса (з ефектом «ляльок» і зніманням масок під час гри). Також всі учасники грають на ударних інструментах. Як кажуть самі виконавці, «коли є вільні руки», задіяні ложки, коробочки, бубон, трикутник, дзвіночки, тарілка.

Знаковим твором, у якому було використано найбільшу кількість додаткових інструментів, можна назвати «Гопак» А. Хачатуряна з балету «Гаяне». Це твір — шоу. Як танцюристи в цьому номері показують найскладніші трюки, так і артисти тріо «ЦимБандо» змінюють інструменти за секунди, не перестаючи грати основні партії. Гопак — український танець, краса і складність якого визнана у всьому світі, тому в репертуарі ансамблю їх було аж три. Перший (виконуваний квартетом) мав назву «Гопалки» і виглядав як жартівлива побутова сценка із зазиванням до танцю, спілкуванням гостей, накриттям столу й веселим гулянням. Другий — «Гопак» А. Хачатуряна, про який було сказано вище. А третій — мав назву «Гопачок», але така трохи легковажна назва зовсім не визначала цей твір як простий для виконання. Як і подобає справжньому Гопаку, номер вийшов найвіртуозніший: з темпами від Andante до Prestissimo, з приказками, із сольними «проходочками», зі свистом і навіть з танцем музикантів під час гри!

А ще є твори, поява яких у репертуарі пов'язана з певною особистістю, яка якимось чином або вплинула, або вразила, або була поруч, або підтримала учасників колективу. Так, після знайомства та виступу на одній сцені зі славетним скрипалем Робі Лакатошем, з'явився твір «Присвята Робі Лакатошу», як згадка про спільний виступ, про його підтримку, про спілкуванням з метром музичного світу. І цей твір у репертуарі вже 10 років. Знайомство з композиторкою О. Гончарук залишило по собі п'єсу «Хочу в Карпати». Участь артистів тріо в роботі журі відзначилась композицією Deean «Квіти моря». Колективні поїздки до Одеси зобразились у творах «Прогулянки по Дерибасівській», «Бесарабочка», у якій задіяні не притаманні бандурі засоби звуковидобування. Дружба з В. Дмитренком простежується упродовж всього творчого шляху ансамблю, зокрема композиція «Ой пришла весна» побудована на темах двох творів цього автора. Постійне спілкування зі студентами теж залишає слід у вигляді нових обробок для ансамблю: «Дятло-dance» з танцями, джазовим співом і соло ударних коробочок, «Циганочка» як гумористична присвята всім дачникам, музично-поетична композиція «Що треба для щастя» на сл. Д. Друдич, муз. М. Грушевського, «Стихії смутку і любові» за музикою Р. Паулса.

У 2022 р. сталась подія, яка вплинула на життя всіх українців й учасників тріо «ЦимБандо» так само і змінила підхід до вибору репертуару. Емоційний стан, життєві обставини ансамблів і людей навколо під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну вийшли на перший план при виборі й аранжуванні творів. Надія Мельник і Олександра Савицька завжди ставили собі за мету популяризацію саме української культури на народних інструментах. Доказом того є концертна діяльність їхніх колективів — Капели бандуристів «Сонце» ХНУМ імені І. П. Котляревського, безліч ансамблів бандуристів ХДАК, ансамблів народних інструментів «Посіпаки» і «Чудасія», ансамблю народної музики «Стожари» та оркестру народних інструментів «VIVO» кафедри народних інструментів ХДАК. А тепер тим паче — тільки українська музика, українські автори, пісні, мелодії. Це новий етап у творчості тріо, коли те, що неможливо висказати словами, можна виразити музикою, яка звучить на найкращих струнних українських інструментах — бандурі, цимбалах і кобзі.

«Так звучить Слобожанщина...» — вважають учасники колективу. І публіка з ними погоджується.

О. Гончаров

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ПОЛІФОНІЧНИМИ ТВОРАМИ В КЛАСІ БАЯНА / АКОРДЕОНА

О. Honcharov

FEATURES OF WORK ON POLYPHONIC WORKS IN THE ACCORDION CLASS

Виховання сучасного музиканта неможливе без високохудожнього та різноманітного репертуару, який повинен складатися із творів різних за характером, темпами, композиторів різних часів, стильовими особливостями тощо. Саме репертуар є основою для всебічного розвитку природних здібностей музикантів, їх музичного мислення, художньої інтуїції та виконавського досвіду.

Вагоме місце в репертуарі сучасних баяністів / акордеоністів займають поліфонічні твори, або взірці з елементами поліфонії. Робота над поліфонічними